

Jeden chudej táta měl syna a ten se vyučil krejčovskému řemeslu. Ale u jednoho mistra nikdá všecko nepochytí. Tak si umínil, že bude na náhou zkoušku do světa, tam se všelijak věci šijou, aby se eště přiučil.

Přišel k jedny chaloupce a tam bydlel ježidědek.

„Kampak, mladiku, máš namířeno?“

„Inu sem vyučenej krejčí a rád bych se ve světě eště čemus přiučil.“

„No tak rozumíš, vostaň tady, všecko si dělej, jen tudle do ty jarmy mi nelez, mám tam všelijaký knížky. Abys mi to neprohlížel!“

„Ale to mně po tom nic nejní,“ povídá mu Ferda, „jen dyž se tu budu mít dobře. Vod vostatku nic.“

Tak si dělal všecko, nový vesty viděl u toho ježiděda, kalmuky, měl toho celej sklad.

Ale jednou byl ten ježidědek pryč, a milej Ferda mu tam přecej vlez! Vzal jednu knihu, čte, a jak čet, hned z něj byl pes, zajíc, myš, moucha, taky kuň, inu všecko, všécinko!

Tak se tomu naučil nazpamět, kníhu zas dal do jarmy, a teď si myslí: Co já tady budu! Umim takovýdle věci, houno, pudu vocaď. A utek. Už mám prej vyhráno.

Jo, vysráno! To nejní jenom tak! Ježidědek se za nim pustil, udál se psem, a Ferda jak ho uviděl, zas myšej, a šups do díry. Ale ten už zas byl kočkou, tak si u díry počíhal, že ho tam chňapne. Ale najednou vylítla malá muška, a Ferda byl pryč. Ten ho zas honí, hned byl ptákem, Ferda zas zajicem, a dyž přeci uvajch, dostal se domu, tam už měl svý právo. Tak dyž přišel, udál se koněm a povídá:

„Děte, tatinku, na trh, a chtějte za mě moc peněz. Ale to vám povídám, uzdu ať si vymíníte.“

Táta ho přivede na trh, ježidědek byl hned u něj.

„Copak chcete za toho koně?“

„Co chci? Štyry sta ho cenim.“

Čarodenik mu je hodil a bere za uzdu.

„Ně ně, uzdu si nechám, to je bez uzdy!“

Čarodenik si uzal svou, že to bude jedno, ale nebylo!

Kuň mu ufrňk, až přišel zas domu. Ferda se udál voslem, a táta šel zasej prodávat. Koupil ho nákej hodně draho, uvázal v mašteli, ale vosel vylít, vedle vokna frčel, a byl ten tam. Letí jako střelná rána. Ale ježidědek už za nim. Hned byl zajcem, ten psem, ženou se, zas krt, zaryl se do země, a tak to šlo jedno do druhýho, až mu utek přeci jen.

Za nákej čas byl zasej trh. Ferda se udál krávou, nebo se řekne volem, železnou vohláuku měl na sobě.

„Ale vohláuku si, tatinku, vymniňte!“

„Bodejt bych mu ji nechal, sem hloupej!“

Přižene na rynek, hned tu byl kupec a zaplatil tuplovaně. Ale táta na vohláuku samým počítáním zapomněl. Ježidědek ho vede ke kovářoj, že si ho vokove, a vůl byl už uvázanej u kroužku. Stojí smutnej, věděl už, že je s nim zle, že si nepomůže. Až děvečka šla vokolo, tak ji prosí lidským hlasem, aby ten řetízek z kroužku vyu-líkla. Vona jako hloupá mu to udála, a milej vůl byl hnedlinko ten tam. Honili se spólu do samýho večera, všechny zvířata prodáli, brzy zajic a pes, zasej žába a náká potvora, hned brabenec a pták, inu šlo to sem a tam. Ale Ferda měl to štěstí, že se dostal domu.

„Přeci sem vám říkal, tatinku, abyste si vohláuku vymínil!“

„Inu říkal, říkal, dyž sem na to zapomněl.“

„Tak vidíte, jak by mě byl vokoval, musel sem tahat do smrti.“

Eště chodili dlouho spólu na trh, až do vomrzeni. Pak už měli peněz dost, už je mohli mňěřit na bečky, teprva si dali pokoj.

Anna Kulíčková, Jičín – 1908–1909

Kubín 1964: 74

Sevržené vyprávění jedné z nejlepších vypravěček Josefa Štefana Kubína přináší obvyklou podobu příběhu o čarodějově učni. Zajímavé je zde dubletní označení ježidědek odpovídající pojmenování ženského protějšku – čarodějnice-ježibaba. Jazyk pohádky je opět původní, místní nářečí češtiny s několika vulgarismy.

Honza čarodějníkem

Pod jednou horou stála vesnice a v ty vesnici žili chudý rodiče, táta s mámou. Měli syna a ten se menoval Honza. A jinýho nedál, nežli hodně jed a pil a za kamnama se válel. Za mámu a tátu polívku sněd dycky sběračkou a knedlíky pítal rukama. A že toho tolik moc sněd, no tak hodně rost, a dyž mu bylo dvanáct let, byl už velkej a silnej jako jeho táta sám.

Tak dyž mu už bylo dvanáct let, jednou neměli co jíst, a táta pá: „Dost sem se tě naživil, di do světa někam a seber se na službu.“

A Honza si udál:

„Ale bude mně zima! Dybych dostal tudle vaši chlupatou čepici.“

No táta mu ji přislíbil:

„A di.“

Tak von se sebral, hůl popad do ruky a tady de jako starej. Přišel do lesa a tim lesem a skalama rázuje až k samýmu večeru. Tedkon přišel na takovou širokou cestu, a dyž po ty cestě šel, potká starýho černýho pána a ten se ho ptá:

„Kampak deš, hochu?“

„Du do světa ňákou službu hledat.“

„A umíš číst?“

„Umim,“ povidá Honza. „No tak di dál, to tě nemůžu potřebovat.“

Ten pán se ztratil, a Honza vostal sám. Naříká si, a přitom se bubřil, že moh bejt chytřejší. Tak skočil honem do lesa, čepici vobrátil chlupama ven, kacabajku taky tak natáh, kalhoty z bot, a žene se, aby tomu pánu nadeběh. Tam ho kus potkal znova. A pán se ho ptá:

„Kampak deš, hochu?“

„Někam do světa, rád bych do služby.“

„No a umíš číst?“

„To neumim! Kdepak já a takový hloupostě.“

„Tak pod se mnou, službu ti dám.“

No tak dobře, šli spolu kus, až přídou k takový skále, černej pán zal proutek, šloh, a vona se jim vodeuřela. Vešli tam, a tedko se skala za nima zauřela. A tam nic jinčího nebylo, taková sjetnice, samý kníhy kolem dokola, kněh plno, a ten černej povidá:

„Tudle nic nebudeš mít na práci nežli ty knihy voprašovat každěj den, ale do žádný se nesmíš koukat, to ti povídám!“

Honza tam teda vostal, byl pořád sám, jenže přeci mu to nedalo, milý knihy pročuchal a čet si v nich. Černej přide, prohlíží, a poznal hned, že listy byly vobracený.

„S tou knihou je hejbaný! Ty v ní čteš!“

„Ale co bych tam hledal, já číst ani neumím.“

Tak ho nechal, a Honza tam u něj vostal celý tři roky, a pořád čet. Všecky kouzla se tam naučil, a dyž toho věděl dost, sebral se a že pude domu. Přide k ty skale, proutkem šloh, vyběh z ní jako čamrda, a utek domu.

„Táto, teď se budeme dobře mít! Zejtra se udělám stříbrnou holubičkou, prodáte mě za dvě stě, a já zas přídu domu.“

No tak jo, táta se sebral do města, holubičku zauřel do klece, a tady se přištrachá na trh. Jedna princezna si holubičku hnedko koupila, ani přitom nesmlovala, a pěkně si ji s klecej pověsila do pokoje. Dyž byla pryč, nechala vokno vodeuřený, milej Honza se udál v ty kleci nákou bedruňkou, vylez bezeušeho ze klícky, a sokolem, a tejko letí, letí, až byl Honza doma.

A zas tátovi pá:

„Pudete s nůšej do města, a prodáte tam zlatou kachnu.“

Kachna si hned sedla do nůše a táta to šlape na trh. Zas ji koupila jedna ze zámku, takovou kachničku tam eště neměli, pěkně si ji posadila v parku na vodu. Kachna tam plave, ale najednou se udala štikou, a hned pod vodu, a na drugej konec zajela do kouta. Tam nebyla voda hluboká, Honza vyskočil z vody a už pelentí k nim. Peněz měli pořád dost, škmořit nemuseli.

A dyž jim došly, Honza se udál valachem, pěkným bílým valachem, a povídá:

„Víte co, bude tam jarmark, za tři tisice mě prodáte. Ale bez vohlávky, tu si vymíňte!“

Dyž na jarmark přišli, toceví, tři tisice, každěj se vošival, až tady přide ten černej pán a poznal hned, že je to Honza.

„Co za toho valacha?“ ptá se táty.

„Tři tisice.“

Ani grejcar neutrh a tři tisice vyplatil. Jenže táta na tu vohlávku zapomněl. Peníze ho vomráčily, tolik peněz neměl na inýho kdy.

Tak dyž ho černej koupil, přídou do jedny hospody, a von si ho postavil do maštele u žlabu. A tejko povídá tomu podomkovi, aby zavolal kováře. Mistr se přihnal a černej mu pá:

„Tudle tomu valachovi přibijete štyry rozžavený podkovy.“

Kovář, taky stará vojna, zasalutoval, a bjěží si pro svý potřeby. Valach se juž strachy potil, co se s nim bude dít, a dyž černej vedešel do šeňkouny, povídá podomkovi, aby mu dal kousek sena. Ten mu votýpku hodil, a kouká, jak valach chňape stýblo za stýblem, a pro tu vohlávku nemoh žrát. Tak mu ji trošku povolil, a milej valášek najednou hlavu ven, vysmek se a z maštele, a h minutě vzal roha. Byl ten tam. Podomek vostal, jako dyž mu někdo utrhne sousto u samý huby. Příběhne do šeňkouny a tady černýmu pánovi pova, co se stalo.

„Zle prej! Valach se vyvlík z vohlávky, jenom se votočil, a je ten tam.“

„A na kerou stranu to uzal?“

„Tadyhle,“ vokazuje mu podomek.

Tak von se hned udál tygrem, skočil a zrouna se žene za valachem. Ale von věděl, ten mi to nesleví, každou chvíličku se vobrátil zpátky, a už běží asi hodinu, dobrou hodinu to bylo. Tejko tygr tu! No ale von nemeškal, udál se holubicej, a zaplácal v poujetří. Tak černokněžnik taky tak vostře tam, a už se jestřáb žene do vejšky. Už byl až u samotnýho, holubice slítla, a byla tam náká dovírka, tak hned myškou a šups, už byla v ní. Jo ale černej za nim, hnedko kocour sedí u dírky a ani se nehejbal. Čeká, až ta myška poleze. Ale jak vítr foukal, kocour přimuřoval voči, a tak dlouho, až tam skoro usnul. Tejko myška dávala pozor, najednou vylítla a chrt, kocoura chytil za křtán, a taky ho sežral.

Honza uháněl domu nebo ten chrt, a zas byl tim Honzem. Tejko si za ty peníze koupili statek, Honza jen tu skalu nauštěvoval, dyž bylo potřeba, pěkně se voženil, měli hlučnou veselku, a jedli a pili, až se jim h prdeli ztrhaly žíly.

Václav Hortlík, Sobotka – asi 1914
Kubín 1964: 216–218

Jiná varianta pohádky o čarodějově učni, který nakonec přelstí svého mistra, pochází od dalšího Kubínova oblíbeného vypravěče. Příběh je v místním nářečí češtiny, vtipná je lehce vulgárně upravená závěrečná formule. Nezvyklá je proměna čaroděje v tygra, což neodpovídá české tradici, jde o vliv dobové literatury a médií.

(231)

Hastrman – kuň

Chytit hastrmana, to musí bejt klokočová hůl a lejčovej provaz. Jednou taky sedlák chytil hastrmana, a že byl za koně, všecko mu dāl, voral, jezdil, šecko. Dobře s nim vycházeli. A třikrát ho moh na jarmarce prodat, a než přišel dycky domu, kuň byl už zas h mašteli. Sám sedláka k tomu poštouch:

„Já ti povim, jed' se mnou na jarmark, ale stavičkou mě neprodávej, tu si vymiš!“

Von shrab dicky peníze, a koně měl zas. Až přeci potřetí na milou stavičku zapomněl. To se ale hastrman už domu dostat nemoh, vyklouznout nemoh. Dali ho do nový maštele, sena dost, ale von jim pová:

„Tole já nežeru.“

Chtěl maso! Tak věděli hned, že to maj hastrmana.

Jan Tůma, Branžež – Nová Ves – 1914
Kubín 1964: 345

Ohlas látky o čarodějově učni je propojením pověsti o vodníkovi s částí pohádkového syžetu (Luffer 2014: 179, 5.B.125).

(232)

Hůl bambitka

Byl jeden otec a měl tři synove. Už byli vodrostlí, tak jim přes tu chvíli pová:

„Takle profrndáte celej čas, a hde nic tu nic. Koukejte už najít si náskou službu, tátoj vostat do smrti na krku nejde.“

Joskoj se to přejedlo, poslouchat vod rána do večera stejný, tak si myslí, co, jakýpak porád vyhánění, pudu sám.

Sebral se a přide do jednoho místa, bylo tam staveni vo samotě a na prahu stála náká čarodenice. Von hned na ní:

„Nepotřebujete chasnika?“

„Nou, potřebovali bysme. Tule ty kníhy votírat, aby na ních nebyl prach. Já musim pryč, budete tady sám. Ale abych nezapomněla: Umíte číst?“

„To kale neumim,“ pová jí Joska.

Vona nechtěla, aby jí do těch knížtěk lez, tak dyž neuměl, hocha si tam nechala. Joska to pěkně vomet, nihde ani prášek nevostal. Knihy se jen svítily. Ale druhej den si myslí: Co já budu tady jako slepota, ani bych se nepodíval, co tam je!

Tak jednu kníhu uzal, voteuřel, a vona byla ňáká jako německá. Ale stejně to čet. Najednou se přihrne tropa čertu.

„Co pán poroučí?“

Joska se nemoh ani zniknout, jak se lek. Byly tam pancký hnoje eště nerozházený, tak ho napadlo, aby je na ně poslal.

„Mohli byste támle ten hnůj rozkydat, jesli chcete.“

Čerti se do toho dali a za minutku tam nevostala ani hromádka. Všecko bylo rozházený pěkně na drobno. Vtom se ale čarodenice vrátila, a na Josku:

„Já povídala, ať mně do těch knih nelezeš, abys nic nečet, to ty si čet, vid?“

„Jen sem tam koukal, že je tam něco německý, ani tomu nerozumim.“

Už s nim nic nevykládánkovala, milýho Josku spakovala, a víc už se domu nedostal.

Dyž nešel, táta doma pová:

„No, ten vo sobě nedá ani vědět, abys ty se, Venco, za nim podíval!“

Venca šel zas nejmlich na tu samotu, čarodenice kouká s voknem.

„Nepotřebovala byste chasníka?“

„I což je vo to! Potřebuju! Tule mám takový kníhy, budete je čistit a votírat, z toho prachu votírat. Ale neumíte číst?“

„Kdepak bych já uměl!“ povídá jí.

Tak ho uzala do služby a šla pryč. Venca pěkně šecko votíral a knih si ani neuším.

„Houno mi je co po knihách, jen dyž se tady dobře poměju.“

Ňákou dobu tam sloužil, šechno bylo v pořádku, až jednou vona pová:

„Už tě ze služby propouštím, di si zas hledat něco inýho. A co ti dám, abys měl taky vod práce?“

„Ale já nevím co, tule tu hůl mi třeba dejte.“

„Copak hůl!“ povídá baba. „To nic nejni.“

„No nevím, co inýho bych měl chtít.“

„Tak víš co, žes dobře u mě sloužil, tu hůl ti dám. Je to hůl bambitka. Jen řekneš: ‚Bambitko, tluč,‘ a vona zmaluje hned, koho poručíš. A k tomu ti přidám tule jehňátko a servítek. Ty dyž řekneš: ‚Jehňátko, ser zlato,‘ budeš ho mít na místě hromadu.“

„A co s tím servítkem?“ ptá se Venca.

„Ten jen protřeš, a jaký jídla budeš chtít, hnedlinko se vobjeujej.“

Venca si myslí, tole může bejt dobrý! Sebral si to, šecker si zal, a zamněřil domu.

Už bylo tma, tak zašel do jedny hospody, a šenkýřka se ho ptá:

„Copak si budete, mladej, přát?“

„Ale jenom píva, inýho nechci. Mám tule servítek, jen ho prostřu, a jídel mám habaděj.“

„Ale bóže!“ vona mu pová. „To mý máme zrouna takovej servítek.“

„Copak prej servítek! To já mám eště vovčičku, dyž řeknu: ‚Ser zlato,‘ dukátu tady hnedko hromada.“

Tak ji to všecko pověděl, jenom hůl si postavil mezi nohy. Vo ty neřek nic. Dobře se napil a najed a de spát.

Dyž usnul, šenkýř se ženou potíchu šel, servítek mu vzali, dali mu tam jejich, a jehňátko taky prohodili. Venca nevěděd nic. Časně se probudil a běží domu. Už se nemoh dočkat, jak je všecky vomráčí. Joska nepřines nic, ale já jim vokážu!

Tady se přiřzene, všechny koukali s vodeuřenou hubou. Hubu jako vrata! Honem vytáh servítek, protřel ho, chvílánku čeká, jó, servítek porád nic. Vokouní u toho, inu dyť je to snad von! Ale nemoh eště nic říkat. Přived jehňátko, a pová:

„Ser zlato!“

Jehňátko sralo, ale bobky! Tak ale už na nic nečekal, spakoval to všechno a do milý hospody.

„Teď mi dáte muj servítek a mý jehňátko!“

„A dyť mý nic nemáme,“ voba se křížovali.

„Máte, nemáte, jak to tu hned nebude, tak vám dokážu, zač je toho loket. Bambitko, tluč!“

A milá hůl hnedlinko skočila a šenkýře maže přes řbet, jen se mamlas prohejbal. Začal řvát na ženu:

„Dej mu ten servítek, dej!“

Šenkýřka vylítla a servítek mu nese. Ale Venca nelenoval a poroučí:

„Bambitko, tluč!“

Hůl skočila na záda zas jí, a začala ji mydlit, jen to břinčelo. Jehňátko bylo hned tady, Venca to sebral a teprva se žene vesele domu. Třetí bratr, Hondik, ten byl ještě doma, už se mu zezdáli smál:

„M! To si toho neseš! Kousek hadru a takový cicáče. To mášňákou parádu!“

Venca se na něj rozzlobil a pová:

„Bambitko, tluč!“

A kluka moh utlouct nadosmrtni. Táta do toho skočil:

„Di ke ušem čertům pryč a seber si to.“

Tak Vašek se sebral a šel. Táta měl na louce kupy, a von tam vostal v koupě lejžet. Teplo bylo, vylez si až navrch. Tady přijde milej s milou, zachruli se do kupy, a dyž byli v nejlepším, jen se kupa klátila, vona pová:

„Ale kdo nám to pak bude živit!“

„I prej ten hoření.“

Vašek z kupy vylít, a:

„Já ti dám hořeního, ty by sis na mě přišel!“

A voba je holej rozbil, že stěžkem vodlezli.

Tekonc měl táta teprva nadhánky, jaký pronásledky mu kluk ještě natropí, co si to přines, každého zrasuje, tak ho ale vyhnal dovopraudy, a že mu nesmí do smrti na voči. Venca se toho lek, přilítne k ty pani:

„Vý ste mi dala pěkný nadělení! Ta hůl, dyť ta každého rozbije!“

Čarodenice se mu jen vysmála.

„No co sis vyvolil, to máš. A dyž ti to nejni recht, mně je to taky tak.“

A milej Vašek, kam se s tím poděl, ani nevím.

Kateřina Chvátalová, Kněžmost – 1914
Kubín 1964: 289–290